

Cultura

Un llibre que commemora els deu anys d'Edicions Sidillà

Els masos i els hereus

La història de 21 cases pairals que ajuden a definir la identitat del país

JOSEP PLAYÀ MASET
Barcelona

A partir de l'edat mitjana, els masos van ser l'eix vertebrador de la Catalunya vella. La multitud de masies disseminades pel territori i la gent que les habita i que en conrea les terres defineixen la identitat del país. Mil anys després, els masos ja no són el centre de l'activitat econòmica, ni de bon tros, són nuclis residuals que han resistit –no tots– el pas del temps però conserven la memòria del passat. Una memòria que ara rescata el llibre *Arrelats. Les famílies més antigues de Catalunya*, escrit per Xavier Cortadellas, Judit Pujadó i Ignasi Revés i publicat per Edicions Sidillà, per commemorar els deu anys de l'editorial.

El llibre recull la història de 21 masies catalanes. I el que d'entrada sorprèn és que no s'han buscat les grans cases senyoriales, les que apareixen als volums d'arquitectura del pairalisme, ni tampoc les més carregades d'història, i més conegudes, com el Mas Guinardó de Barcelona, on la llegenda diu que s'hi va estar el bandoler Perot Rocaguinarda, el Mas Verntallat de la Garrotxa, origen del moviment renaixença, o el mas Perxés d'Agullana, que va acollir el govern de la República a punt de marxar el febrer del 1939 cap a l'exili. La tria l'han fet a partir dels masos que tenien un mínim de deu generacions establertes al lloc i segons un criteri de distribució territorial, que va des de la Catalunya Nord a les Terres de l'Ebre. I es presenten per ordre d'antiguitat, des del mas dels Plana-Rovira de Sant Miquel de Campmajor (Pla de l'Estany), que ja és esmentat en algun pergami del 1182, fins a Cal Miqueló, de Puiggròs (Garrigues), que data del 1778.

Segons un estudi dels demògrafs Albert Esteve i Miquel Valls, l'any 1860 hi havia a Catalunya uns 20.000 masos. I és probable que no tots estiguin comptabilitzats. Però l'arribada de la fil·loxera que va matar gairebé la totalitat de les vinyes a partir del 1879, a més de la caiguda dels preus agraris i el procés d'industrialització, van reduir notablement aquesta xifra. Un fenomen similar ja havia passat el segle XIV, quan va morir un terç de la població catalana a causa de la pesta negra. L'impacte va ser tan gran que avui són molts més els masos rònecs, per utilitzar un terme medieval referent a les cases abandonades, que no els que es mantenen. Els propietaris ja

no són ni senyors feudals, ni rendistes, ni tenen masovers, sinó que s'han hagut d'espavilar i adaptar a les noves circumstàncies. Molts ni tan sols treballen la terra, sinó que tenen noves feines a la ciutat però han volgut con-

servar la casa. Altres els trobem dedicats al turisme rural, la restauració, els esports d'aventura, la producció de formatge, la comercialització del vi o de l'oli, l'explotació d'avets, les granges...

EL CANVI ECONÒMIC

L'any 1860 hi havia a Catalunya més de 20.000 masos; avui, molts s'han perdut

servar la casa. Altres els trobem dedicats al turisme rural, la restauració, els esports d'aventura, la producció de formatge, la comercialització del vi o de l'oli, l'explotació d'avets, les granges... "Sem pas nosaltres qui posseïm

la terra, és la terra que ens ha fet com sem. Més cal renovar per poder continuar, és pas mirant el passat com s'avança", explica Jean Sales, de Casa Sales, a prop de Perpinyà.

EL PASSAT

El mas més antic que s'ha documentat és del 1182 i és a Sant Miquel de Campmajor

zada al llarg dels segles per les famílies que han viscut als masos s'explica per un altre símbol del passat: la figura de l'hereu o la pubilla. Aquesta institució catalana consistent a donar al fill primogènit, o a un altre si s'escou, la

propietat de totes les terres, deixant la legítima (25%) als altres fills perquè estudiessin o busquessin alternatives (els fills petits solien fer-se capellans o entraven en ordes religiosos), va evitar que es dividissin les propi-

LES DIFICULTATS

Els Molla de Calonge recorden que ara lluiten contra els buròcrates i els especuladors

etats, que a més no eren grans finques. De tota manera, els autors –seguint la idea expressada pels historiadors Rosa Congost i Pere Gifre– matisen el pes d'aquesta figura, dient que ens singularitza però no explica pas

la riquesa del país. Dir que la prosperitat catalana és un producte de la dinàmica generada pel sistema de l'hereu és doncs un mite. I des de ja fa bastants anys ser l'hereu és una responsabilitat, una motxilla, que molts prefereixen no carregar.

El que no és un mite són les històries i tradicions que es van transmetent per via oral i que Cortadellas, Pujadó i Revés han sabut captar en les 400 pàgines d'aquest llibre. Al mas dels Cuberes de Gramuntill (la Pobla de Segur, Pallars Jussà) mai no han tingut, durant els quatre segles de vida, ni aigua ni llum, tot i que ara disposen de plaques solars i un dipòsit de 15.000 litres que capta aigua d'una font. En Climent Cuberes Bochaca encara recorda que "mon padri es gua-

Per fer boca

Assaig ■
■
■

CIRCE, EL MITE DE LA DONA SEDUCTORA

Es diu que Circe va encisar Ulisses, tot i que en realitat va néixer entre ells una passió al reconèixer-se com a iguals. Tots dos, savis. La famosa i seductora maga és un dels mites femenins que Mireia Rosich revisiona a *En la estela del mito* (Editorial Kairos). Malgrat que molt sovint hagi estat interpretada com un personatge maligne, en realitat encarna aspectes positius com l'aprenentatge o la transformació. / **Sílvia Colomé**

DESCOBRIU MÉS ASPECTES DEL MITE DE CIRCE A www.lavanguardia.com/cultura

Editors i autors. Xavier Cortadellas i Judit Pujadó creen el 2011 Edicions Sidillà des de la Bisbal d'Empordà i han volgut celebrar els deu anys amb un llibre de memòria oral que és història de país

EDITORIAL SIDILLÀ

nyava la vida fent bous. Capava toros i els ensenyava a llaurar". Els comprava joves i, quan ja sabien llaurar, els venia a la fira de Salàs.

Els de Ca n'illa de Molló (Ripollès) han portat cada estiu els cavalls, eugues i mulats a pasturar a Rojà, al Conflent, que avui és a l'altre costat de la frontera. "S'hi fa una regalissia que aquí no hem vist mai", diuen. Ho poden fer perquè hi ha un acord que els ho permet d'abans del tractat dels Pirineus. Des de fa trenta anys, quan tornen els animals, se celebra una festa al pla d'Espinavell.

Les 26 generacions dels Mataró de Cerdans (Arbúcies, la Selva) han viscut del bosc. Dels castanyers, dels suro de les alzines i de fer llenya o carbó. En Josep Mataró recorda haver vist als anys cinquanta del segle passat com es feien piles de carbó (carboneres) que s'encenien alhora per anar-les vigilant. Ell i la Joaquina Puigmàcia han muntat ara una Escola del Bosc perquè els escolars coneguin la temàtica forestal del Montseny. I estan entre els iniciadors de la fira de l'arbre de Nadal d'Espinelves.

El futur obliga a reinventar-se, però el passat no va pas ser fàcil. Un dietari del XIX del mas d'en Gregori de Porrera (Priorat) explica que el matrimoni va tenir quinze fills i com que no tenien tantes espardeñyes, el primer que s'aixecava era el que anava calçat. Els Molla, de Calonge, expliquen que en el passat es van revelar contra els senyors feudals, l'inquisició, els exercits francesos, el franquisme i ara toca contra els buròcrates i els especuladors. I en Lluís Molla deixa anar una sentència: "Els pageos, si anem fent no és tant pel que guanyem, sinó pel que no gastem". Tota una filosofia de vida.

En Josep Llavina, de Centelles, també fa memòria recent: "He lluitat contra la MAT, que ens volien fer passar aquí mateix, contra el polígon que va creixent, contra un circuit de motorórs... I això ho fas perquè t'ho estimem".

Tradicions d'un món rural perdut

EL FORAT D'ENTRADA

A Can Torrellardona (Castellfollit del Boix), a l'estança de la llar de foc, hi havia un parell de finestres amb porció. Una era per guardar-hi els llums d'oli. L'altre comunicava amb el passadís. Tots els nadons de la família quan entraven a la casa havien de passar per aquesta finestreta de 20 x 20 cm. Tots ho han fet seguint aquest ritual de bateig laic (el forat és un símbol de la fertilitat).

paraula sota l'Alzina Grossa. Les dues parts es donaven la mà i la paraula tenia valor notarial (el temporal Glòria va fer caure aquesta alzina catalgada, tan vella com la casa).

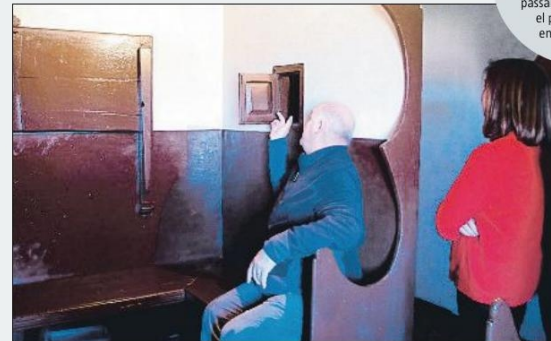
L'ESQUELLOT DEL TRAGINER

A la capella de Sant Gervasi i Sant Protasi de Can Nualart de La Garriga sota la campana hi ha un esquellet gegant. Diuen que un traginer de tant renegar quan les mules quedaven enfangades va quedar mut. En recuperar la parla la va penjar com un xvot.

TRACTES DE PARaula

Els Mataró de Cerdans fins fa poc més de cent anys feien els tractes de

Bateig laic. Assegut a l'escó, vora del foc, en Josep Torrellardona assenyalava la finestreta de la casa on fan passar tots els noutats el primer dia que entren a la casa

Casa pairal. Des del segle XII, 29 generacions han passat per aquest casalot de Can Rovira de planta baixa i dos pisos; l'escala la van refer set cops fins que li va agradar a la besàvia

OCM
ORQUESTRA SIMFONICA CAMERA MUSICAE

PALAU DE LA MÚSICA CATALANA
TEMPORADA 2020-21

ROMEU I JULIETA DE TXAIKOVSKI

MIDORI, VIOLÍ
TOMÀS GRAU, DIRECTOR

CONCERT 15è ANIVERSARI OCM

J. BRAHMS: Concert per a violí i orquestra
P.I. TXAIKOVSKI: ROMEU I JULIETA. Obertura-Fantasia, TH 42

ORQUESTRAMUSICAE.COM

DL
26
ABR
2021
20 H

COL·LABOREN: PALAU DE LA MÚSICA CATALANA, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura

MITJÀ OFICIAL: **LAVANGUARDIA**

MITJANS COL·LABORADORS: **CatMúsica, Tinet, REVISTA MELÓDICA CATALANA, etc.**